

NAOMI KLEIN

NO TIME

Verander nu
voor het klimaat alles verandert

Uit het Engels vertaald door Ineke van den Elskamp,
Marianne Gaasbeek, Arjanne van Luipen, Pon Ruiters,
Kathleen Rutten, Onno Voorhoeve en Annemie de Vries

DE GEUS

Oorspronkelijke titel *This Changes Everything. Capitalism vs. The Climate*,
verschenen bij Simon & Schuster
Oorspronkelijke tekst © Klein Lewis Productions Ltd., 2014
Nederlandse vertaling © de vertalers en uitgeverij De Geus BV, Breda 2014
Omslagontwerp en -illustratie Studio Ron van Roon
ISBN 978 90 445 3376 7
NUR 740

Niets uit deze uitgave mag verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden
door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande
schriftelijke toestemming van De Geus BV, Postbus 1878, 4801 BW Breda, Nederland.
Telefoon: 076 522 8151. Internet: www.degeus.nl.

Wilt u het gratis magazine *Geuzennieuws* met informatie over onze nieuwe
uitgaven ontvangen, ga dan naar www.degeus.nl en meld u aan.

RECHTS HEEFT GELIJK

DE REVOLUTIONAIRE KRACHT VAN DE KLIMAATVERANDERING

'Consensus onder klimatologen: de klimaatverandering is in volle gang. Op grond van harde feiten is ongeveer 97 procent van de klimatologen tot de conclusie gekomen dat er daadwerkelijk sprake is van een door de mens veroorzaakte klimaatverandering. Deze consensus is niet gebaseerd op een enkele studie, maar op een eensluidende stroom van bewijzen tijdens de afgelopen twee decennia, afkomstig uit wetenschappelijk onderzoek, inhoudsanalyses van collegiaal getoetste studies en publieke verklaringen van vrijwel alle beroepsorganisaties van deskundigen op dit terrein.'

- rapport van de American Association for the Advancement of Science, 2014³⁹

'Het bestaat niet dat dit kan worden gerealiseerd zonder de Amerikaanse manier van leven fundamenteel te veranderen, de economische ontwikkeling tot staan te brengen en grote delen van onze economie de nek om te draaien.'

- Thomas J. Donohue, voorzitter van de Amerikaanse Kamer van Koophandel, over de ambitieuze beperking van de CO₂-uitstoot⁴⁰

Er is een vraag van een meneer op de vierde rij.

Hij stelt zich voor als Richard Rothschild. Hij vertelt de aanwezigen dat hij zich verkiesbaar heeft gesteld voor het districtsbestuur van Carroll County in Maryland, omdat hij tot de overtuiging was gekomen dat de beleidsmaatregelen ter bestrijding van de opwarming van de aarde in feite 'een aanval op het Amerikaanse kapitalisme' zijn. Zijn vraag voor de panelleden, bijeengekomen

in een Marriott Hotel in Washington, is deze: 'In hoeverre is deze hele beweging eigenlijk een groen Trojaans paard met een buik vol rode marxistische socio-economische doctrine?'⁴¹

Op de zesde International Conference on Climate Change van het Heartland Institute van eind juni 2011, de belangrijkste bijeenkomst voor de grootst sceptici van de overweldigende wetenschappelijke consensus dat de planeet opwarmt ten gevolge van menselijk handelen, geldt dit als een retorische vraag. Alsof je een groep Duitse bankiers vraagt of Grieken onbetrouwbaar zijn. Niettemin grijpen de panelleden de kans om de vragensteller te vertellen dat hij volkomen gelijk heeft met beide handen aan.

De eerste die het woord neemt, is Marc Morano, redacteur van de voor klimaatsceptici obligate nieuwssite Climate Depot. 'Tegenwoordig is in Amerika alles onderworpen aan wettelijke regels, tot en met onze douchekoppen, lampen en wasmachines aan toe', zegt hij. En 'we staan toe dat de Amerikaanse SUV voor onze ogen ophoudt te bestaan'. Als de groenen hun zin krijgen, waarschuwt Morano, zitten we straks met 'een CO₂-budget voor iedere bewoner van de planeet, dat wordt bewaakt door een internationale organisatie'.⁴²

De volgende spreker is Chris Horner, verbonden aan het Competitive Enterprise Institute, die er een sport van maakt om klimatologen te bestoken met vermoeiende rechtszaken en die daarbij te pas en te onpas de Freedom of Information Act (Wet openbaarheid van bestuur) in het geweer brengt. Hij draait de microfoon naar zich toe. 'Je kunt denken dat dit om het klimaat gaat,' zegt hij op sombere toon, 'en veel mensen geloven dat ook, maar het is geen verstandige gedachte.' Horner, die er door zijn vroeg grijze haar uitziet als een corpsbaluitvoering van Anderson Cooper, haalt graag Saul Alinsky aan, het icoon van de tegencultuur uit de jaren zestig: 'Het probleem is niet het probleem.' Blijkbaar is het probleem dat 'geen enkele vrije samenleving zichzelf zou aandoen wat deze agenda vereist [...] De eerste stap [...] is een einde te maken aan die lastige vrijheden die ons maar in de weg blijven zitten'.⁴³

De bewering dat klimaatverandering een smoes is om de Amerikaanse vrijheid in te perken is naar de maatstaven van Heartland een vrij tamme uitspraak. Tijdens deze door mij bijgewoonde tweedaagse conferentie wordt het hedendaagse milieubeheer vergeleken met vrijwel elk bloedbad uit de geschiedenis van de mens, van de katholieke Inquisitie tot nazi-Duitsland en Stalins Rusland. Er wordt verkondigd dat de campagnebelofte van Obama

om de bouw van biobrandstofraffinaderijen in lokaal eigendom te stimuleren vergelijkbaar is met het plan van voorzitter Mao om ‘in iedere achtertuin een hoogoven te zetten’ (Patrick Michaels van het Cato Institute). Dat klimaatverandering ‘een dekmantel is voor nationaal-socialisme’ (een verwijzing naar de nazi’s door de voormalige Republikeinse senator en gewezen astronaut Harrison Schmitt). En dat milieubeschermers net Azteekse priesters zijn, die talloze mensen offeren om de goden gunstig te stemmen en het weer te veranderen (nogmaals Marc Morano).⁴⁴

Maar het vaakst komen varianten van de opinie van de districtsbestuurder op de vierde rij voorbij: dat de klimaatverandering een Trojaans paard is, bedoeld om het kapitalisme af te schaffen en te vervangen door een soort ‘groen communitarisme’. Of zoals Larry Bell, een van de sprekers tijdens de conferentie, het in zijn boek *Climate of Corruption* bondig stelt: de klimaatverandering ‘heeft weinig met de toestand van het milieu te maken en veel met het aan banden leggen van het kapitalisme en het transformeren van de Amerikaanse manier van leven in het belang van een mondiale herverdeling van rijkdom’.⁴⁵

Niettemin wordt de schijn opgehouden dat de aanwezigen de wetenschappelijke bewijzen voor klimaatverandering verwerpen omdat er onenigheid is over de gegevens. En de organisatoren doen hun best om geloofwaardige wetenschappelijke conferenties te imiteren door de bijeenkomst ‘Restoring the Scientific Method’ (Herstel van de wetenschappelijke methode) te noemen en voor de conferentie een naam te kiezen, de International Conference on Climate Change, die het acroniem IPCC oplevert, dat slechts één letter verschilt van dat van ’s werelds toonaangevende autoriteit op het gebied van klimaatverandering, het Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) van de Verenigde Naties, een samenwerkingsverband van duizenden wetenschappers en 195 overheden. Maar de verschillende tegenstrijdige hypothesen die op de Heartland-conferentie naar voren worden gebracht – boomringen, zonnevlekken, het middeleeuwse klimaatoptimum – zijn oud nieuws en al lang geleden weerlegd. En de meeste sprekers zijn ook geen wetenschappers, maar hobbyisten – ingenieurs, economen en juristen, gecombineerd met een weerman, een astronaut en een ‘ruimte-architect’ – die er allemaal heilig van overtuigd zijn dat ze met hun berekeningen uit de losse pols 97 procent van de klimatologen in de wereld te slim af zijn.⁴⁶

De Australische geoloog Bob Carter betwijfelt of er wel sprake is van opwarming, terwijl de astrofysicus Willie Soon erkent dat er enige opwarming heeft plaatsgevonden, maar beweert dat deze niets te maken heeft met de uitstoot van broeikasgassen en het gevolg is van natuurlijke schommelingen in de zonneactiviteit. Patrick Michaels van het Cato Institute spreekt hen allebei tegen wanneer hij toegeeft dat de temperatuur stijgt door de uitstoot van CO₂, maar stelt evengoed dat de effecten zo gering zijn dat we er 'niets [aan zouden moeten] doen'. Intellectuele bijeenkomsten gedijen op meningsverschillen, maar op de Heartland-conferentie ontstaat er geen discussie als deze zeer tegenstrijdige standpunten naar voren worden gebracht; niemand doet een poging een mening te weerleggen of uit te zoeken wie het nu eigenlijk bij het rechte eind heeft. Wanneer de temperatuurgrafieken worden geprojecteerd, sukkelde een aantal van de voornamelijk oudere aanwezigen zelfs in slaap.⁴⁷

De hele zaal komt echter tot leven wanneer de rocksterren van de beweging het woord nemen – niet de wetenschappers uit het C-team, maar de ideologische strijders uit het A-team, zoals Morano en Horner. Dit is het werkelijke doel van de bijeenkomst: de verstokte klimaatsceptici de gelegenheid bieden de retorische knuppels te verzamelen waarmee ze milieubeschermers en klimatologen in de komende weken en maanden zullen proberen neer te slaan. De punten die aan de orde komen, zullen overheersen in het commentaar onder elk artikel en elke video op YouTube waarin de woorden 'klimaatverandering' en 'opwarming van de aarde' voorkomen. Ze zullen ook te horen zijn uit de mond van honderden rechtse commentatoren en politici – van Republikeinen met presidentiële aspiraties tot districtsbestuurders als Richard Rothschild. In een interview buiten de sessies om verkondigt Joseph Bast, directeur van het Heartland Institute, vol trots dat de inspiratie en motivatie voor 'duizenden artikelen en ingezonden stukken en lezingen' zijn opgedaan tijdens een van deze conferenties.⁴⁸

Indrukwekkender, hoewel niet genoemd, zijn alle nieuwsberichten die nooit werden gepubliceerd of uitgezonden. In de laatste jaren voor de bijeenkomst was de aandacht in de media voor klimaatverandering sterk gedaald, ondanks een toename van extreme weersomstandigheden. In 2007 zonden de drie grootste televisiemaatschappijen in de Verenigde Staten – CBS, NBC en ABC – 147 reportages over klimaatverandering uit; in 2011 waren het er slechts 14. Ook dat is een resultaat van de strategie van de sceptici. Het doel was niet

alleen twijfel te zaaien, maar ook angst – een duidelijke boodschap af te geven dat elk beetje aandacht voor klimaatverandering onvermijdelijk zou leiden tot een inbox en commentaaradraden vol vilein vitriool.⁴⁹

Het Heartland Institute, een in Chicago gevestigde denktank die zich toelegt op het ‘propageren van vrijemarktoplossingen’, houdt deze beuzelbijeenkomsten al sinds 2008, soms tweemaal per jaar. En ten tijde van deze conferentie had de strategie kennelijk resultaten opgeleverd. In zijn toespraak somde Morano – bekend geworden doordat hij in 2004 het verhaal van de aanval van de Swift Boat Veterans for Truth op presidentskandidaat John Kerry bekendmaakte – een aantal overwinningen op. Klimaatwetgeving in de Amerikaanse Senaat: kansloos! De VN-top over klimaatverandering in Kopenhagen: mislukt! De klimaatbeweging: suïcidaal! Hij projecteerde zelfs enkele citaten van klimaatactivisten die zichzelf scherp bekritiseerden (iets waar progressieven heel goed in zijn) en spoorde de aanwezigen aan deze overwinningen ‘te vieren’.⁵⁰

Het enige wat ontbrak was een regen van ballonnen en confetti.

Wanneer de publieke opinie over de grote sociale en politieke kwesties verandert, gebeurt dat meestal vrij geleidelijk. Een abrupte verschuiving, zo die al optreedt, wordt veelal in gang gezet door een dramatische gebeurtenis. De gewijzigde opvattingen over klimaatverandering, in een periode van slechts vier jaar, kwamen voor opiniepeilers dan ook als een verrassing. Een opiniepeiling van Harris Poll in 2007 wees uit dat 71 procent van de Amerikanen van mening was dat het gebruik van fossiele brandstoffen zou leiden tot klimaatverandering. In 2009 was dat percentage gedaald tot 51. In juni 2011 was het nog maar 44 procent – ruim minder dan de helft van de bevolking. Vergelijkbare ontwikkelingen zijn gezien in het Verenigd Koninkrijk en Australië. Scott Keeter, hoofd opinieonderzoek van het Pew Research Center for the People & the Press, beschreef de verandering in de Verenigde Staten als ‘een van de grootste, en snelste verschuivingen van de publieke opinie in de recente geschiedenis’.⁵¹

Het aantal mensen dat gelooft dat het klimaat verandert, is sinds het dieptepunt in de Verenigde Staten in 2010-2011 weer enigszins gestegen. (Sommigen hebben geopperd dat ervaringen met extreme weersomstandigheden hieraan bijdragen, maar ‘het bewijs daarvoor ontbreekt op dit moment’, al-

dus Riley Dunlap, socioloog aan Oklahoma State University, die zich vooral bezighoudt met de politieke aspecten van de klimaatverandering). Maar het blijft opmerkelijk dat aan de rechterzijde van het politieke spectrum het percentage nog altijd zeer laag is.⁵²

Je kunt het je haast niet meer voorstellen, maar in 2008 leek het er nog op dat zelfs in de Verenigde Staten beide politieke kampen naar een oplossing voor de klimaatverandering wilden zoeken. In dat jaar maakte de trouwe Republikein Newt Gingrich een tv-spot met het Democratische Congreslid Nancy Pelosi, toentertijd voorzitter van het Huis van Afgevaardigden, waarin ze beloofden hun krachten te bundelen om samen de klimaatverandering te bestrijden. En in 2007 lanceerde Rupert Murdoch – wiens tv-zender Fox News de beweging van de klimaatsceptici alle ruimte biedt – een stimuleringsprogramma bij Fox om medewerkers over te halen een hybride auto aan te schaffen (Murdoch verklaarde dat hij er zelf een had gekocht).

De dagen van een gezamenlijk optreden van links en rechts liggen ontegenzeggelijk achter ons. Tegenwoordig gelooft meer dan 75 procent van de Amerikanen die zich Democraat en liberaal noemen, dat de klimaatverandering wordt veroorzaakt door menselijk handelen – een percentage dat, ondanks jaarlijkse schommelingen, slechts licht is gestegen sinds 2001. Het overgrote deel van de Republikeinen wijst daarentegen de wetenschappelijke consensus van de hand. In sommige streken accepteert slechts 20 procent van de mensen die zich Republikein noemen, de wetenschappelijke bevindingen. Dezelfde politieke kloof vind je in Canada. Volgens een opiniepeiling van het Environics Institute in oktober 2013 gelooft slechts 41 procent van de ondervraagde Canadezen die zich vereenzelvigen met de regerende Conservative Party dat de klimaatverandering een feit is en door de mens is veroorzaakt, terwijl 76 procent van de aanhangers van de linkse New Democratic Party en 69 procent van de gematigde Liberal Party hiervan overtuigd zijn. En dit verschijnsel is ook gedocumenteerd in Australië en het Verenigd Koninkrijk, en bovendien in West-Europa.⁵³

Sinds het ontstaan van de partijpolitieke kloof met betrekking tot klimaatverandering is veel sociaal-wetenschappelijk onderzoek gewijd aan de vraag hoe en waarom politieke opvattingen van invloed zijn op onze houding ten opzichte van de opwarming van de aarde. Volgens het Cultural Cognition Project van Yale bijvoorbeeld, verklaart iemands ‘culturele wereldbeeld’ – oftewel zijn politieke voorkeur of ideologische visie op de rest van de mensheid

– zijn ‘opvattingen over de opwarming van de aarde effectiever dan enig ander individueel kenmerk’.⁵⁴ Effectiever dus dan leeftijd, etniciteit, opleiding en partijvoorkeur.

In hun toelichting schrijven de onderzoekers van Yale dat mensen met een sterk ‘egalitaire’ en ‘communitaire’ wereldvisie (gekenmerkt door een hang naar collectief optreden en sociale rechtvaardigheid, aandacht voor ongelijkheid en een argwanende houding ten aanzien van de macht van grote bedrijven) de wetenschappelijke consensus voor het merendeel accepteren. Het overgrote deel van mensen met een sterk ‘hiërarchisch’ en ‘individualistisch’ wereldbeeld (gekenmerkt door het afwijzen van overheidssteun voor minderbedeelden en minderheden, veel steun voor de industrie en de opvatting dat we allemaal ongeveer krijgen wat we verdienen) verwerpt de wetenschappelijke consensus.⁵⁵

De cijfers spreken voor zich. Van het segment van de Amerikaanse bevolking met de sterkste ‘hiërarchische’ opvattingen vindt slechts 11 procent klimaatverandering een ‘hoog risico’, vergeleken met 69 procent van het segment met de sterkste ‘egalitaire’ opvattingen.⁵⁶

Dan Kahan, hoogleraar rechten aan Yale en eerste auteur van dit onderzoek, schrijft de sterke correlatie tussen ‘wereldbeeld’ en de acceptatie van de wetenschappelijke feiten over het klimaat toe aan ‘culturele cognitie’, een term die verwijst naar de manier waarop we allemaal – ongeacht onze politieke voorkeur – nieuwe informatie filteren om ons ‘geprefereerde beeld van de goede samenleving’ te beschermen. Nieuwe informatie die dat beeld bevestigt, wordt door ons direct opgenomen. Als de informatie een bedreiging vormt voor ons opvattingensysteem, beginnen onze hersenen direct intellectuele antilichamen te produceren om de ongewenste invasie af te weren.⁵⁷

Kahan schrijft in het artikel in *Nature*: ‘Mensen vinden het een verontrustende gedachte dat gedrag dat in hun ogen nobel is, niettemin schadelijk is voor de samenleving, en dat gedrag dat zij verachtelijk vinden er goed voor is. Omdat de kans bestaat dat er een wig wordt gedreven tussen hen en hun gelijken wanneer ze een dergelijke bewering accepteren, hebben ze een sterke emotionele neiging haar te verwerpen.’⁵⁸ Met andere woorden: het is altijd eenvoudiger de realiteit te ontkennen dan je wereldbeeld te laten ondermijnen, en dat feit gold evenzeer voor onverzettelijke stalinisten op het hoogtepunt van de zuiveringen als het geldt voor de libertaire klimaatsceptici van

vandaag. Maar ook linkse mensen zijn goed in het ontkennen van storende wetenschappelijke bewijzen. Als conservatieven inherent verdedigers van het heersende economische systeem zijn en daarom verontwaardigd reageren op feiten die vraagtekens zetten bij dat systeem, dan zijn de meeste linkse mensen inherent kritisch ten opzichte van het systeem en derhalve vaak sceptisch over feiten die afkomstig zijn van het bedrijfsleven en de overheid. Dit kan verworden tot het soort weerstand tegen feiten dat we zien bij mensen die ervan overtuigd zijn dat farmaceutische multinationals het verband tussen vaccinaties op jonge leeftijd en autisme hebben verdoezeld. Hoeveel bewijzen er ook worden vergaard om hun theorieën te weerleggen, dat maakt voor deze kruisvaarders niet uit – in hun ogen zijn het allemaal pogingen van het systeem om zichzelf te beschermen.

Deze defensieve manier van redeneren verklaart ook voor een deel de heftige emoties die tegenwoordig met de klimaatkwestie gepaard gaan. In 2007 erkende vrijwel iedereen wel dat er sprake was van klimaatverandering, maar maakte men zich er niet zo druk om. (Als Amerikanen wordt gevraagd hun politieke zorgen te rangschikken volgens prioriteit, komt klimaatverandering consequent onder aan de lijst terecht.)⁵⁹

Maar tegenwoordig maakt een aanzienlijk cohort van kiezers in veel landen zich hevig, haast obsessief druk om de klimaatverandering – hoewel ze dat eigenlijk alleen doen omdat ze willen laten zien dat het een hoax is, opgezet door de liberalen om hen te dwingen hun lampen te vervangen, in Sovjet-achtige huurhuizen te wonen en hun SUV op te geven. Bij deze rechtse mensen neemt het verzet tegen klimaatverandering nu een even belangrijke plaats in hun wereldbeeld in als lage belastingen, wapenbezit en het afwijzen van abortus. Vandaar dat sommige klimatologen volgens hun zeggen het mikpunt zijn van het soort pesterijen dat vroeger alleen abortusartsen ten deel viel. In de Bay Area in Californië hebben leden van de lokale Tea Party-afdeling vergaderingen van gemeentebestuurders verstoord waarin vrij onbelangrijke strategieën voor duurzaamheid werden besproken, en betoogd dat deze strategieën deel uitmaken van een door de Verenigde Naties gesteund complot om te komen tot een wereldregering. Heather Gass van de East Bay Tea Party stelde het in een open brief aan zo'n vergadering als volgt: 'Op een dag (in 2035) word je wakker in een door de overheid gesubsidieerde woning, eet je door de overheid gesubsidieerd voedsel, worden je kinderen met overheidsbussen